

BARTOSZ KRĄKOWSKI, MICHAŁ BIAŁEK

Znaczenie Lednickiego Parku Krajobrazowego dla migrujących i zimujących gęsi

ABSTRAKT: W pracy scharakteryzowano występowanie gęsi Anserini na obszarze Lednickiego Parku Krajobrazowego w okresie jesiennej i wiosennej migracji oraz zimą. Dane o składzie gatunkowym, liczebności oraz rozmieszczeniu gęsi zgromadzone w latach 2012–2021, w czasie regularnych kontroli jeziora Lednica, które pełni rolę miejsca nocowania i odpoczynku, oraz agrocenoz, wykorzystywanych przez ptaki jako żerowiska. Uzyskane wyniki pozwalają zakwalifikować Lednicki Park Krajobrazowy jako jedno z najważniejszych w skali Wielkopolski miejsc koncentracji dzikich gatunków gęsi w okresie pozalęgowym [Wylegała, Krąkowski 2010]. Na badanym terenie zaobserwowano wszystkie, z wyjątkiem gęsi zbożowej *Anser fabalis* (co jest prawdopodobnie wynikiem przeoczenia i braku należytej uwagi poświęconej temu gatunkowi), rodzime gatunki z rodzaju *Anser* i *Branta*, tj. gęgawę *Anser anser*, gęś tundrową *Anser serrirostris*, gęś krótkodziobą *Anser brachyrhynchus*, gęś małą *Anser erythropus*, berniklę rdzawoszyją *Branta ruficollis*, berniklę obrozną *Branta bernicla*, berniklę białolicą *Branta leucopsis* oraz nierodzimny gatunek berniklę kanadyjską *Branta canadensis*.

SŁOWA KLUCZOWE: gęś tundrowa, gęś białoczelna, gęgawa, gęś krótkodzioba, bernikla białolica, jezioro Lednica, noclegowisko, zimowanie gęsi, migracje ptaków.

ABSTRACT: The article describes the presence of Anserini geese in the Lednica Landscape Park during autumn and spring migrations and during winter. Data concerning the species composition, the number and the distribution of geese, was collected in the years 2012–2021 during regular inspections of Lake Lednica, which functions as a roosting and resting place, as well as during inspections of the agrocenosis used as the feeding ground. The obtained results qualify the Lednica Landscape Park as one of the most important places in the Wielkopolska region where wild species of geese concentrate during the non-breeding season [Wylegała, Krąkowski 2010]. Except for a bean goose *Anser fabalis* (probably by oversight or lack of special attention given to this species), all domestic species from the *Anser* and *Branta* genera, i.e. a greylag goose *Anser anser*, a tundra bean goose *Anser serrirostris*, a pink-footed goose, *Anser brachyrhynchus*, a lesser white-fronted goose *Anser erythropus*, a red-breasted goose *Branta ruficollis*, a brent goose *Branta bernicla*, a barnacle goose *Branta leucopsis* and a Canada goose *Branta canadensis*, were identified in the study area.

KEYWORDS: a tundra bean goose, a greater white-fronted goose, a greylag goose, a pink-footed goose, a barnacle goose, Lake Lednica, roosting place, geese wintering, birds' migrations

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest podsumowanie stanu wiedzy o występowaniu gęsi w Lednickim Parku Krajobrazowym ze szczególnym uwzględnieniem roli, jaką dla tej grupy ptaków pełni jezioro Lednica. Wielkopolska jako region (w zależności od pory roku i panujących warunków atmosferycznych) gromadzi nawet do 58% wszystkich osobników północnych gęsi obserwowanych w Polsce [Wardecki et al. 2021]. Gęsi i bernikle, które swoje siedliska lęgowe zakładają w strefie tajgi i tundry, na dalekiej północy Europy i Eurazji oraz w Arktyce, na opisywanym obszarze występują jedynie w okresie przelotów i zimowania. Uzyskanie pełnej wiedzy na temat dynamiki ich występowania, liczebności oraz sposobu wykorzystania przez nie terenu Lednickiego Parku Krajobrazowego ma ogromne znaczenie dla planowania ochrony parku. Jest zgodne z zadaniami Służb Parków Krajobrazowych, do których w świetle art. 107 Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021 r. poz. 1098) należy m.in. inwentaryzacja stanowisk zwierząt, identyfikacja i ocena istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych parków krajobrazowych oraz gromadzenie dokumentacji dotyczącej przyrody. Może też pozwolić na minimalizowanie i łagodzenie w przyszłości ewentualnych konfliktów powstających na styku interesów przyrody i rolnictwa, m.in. w kontekście żerowania gęsi na uprawach rolniczych.

Teren badań

Jezioro Lednica jest jednym z 29 noclegowisk w Wielkopolsce, na którym regularnie spotykane są stada gęsi liczące ponad 1000 osobników [Wylegała, Krakowski 2010]. Brak większej ilości danych archiwalnych z tego terenu. Pierwsze duże stado, liczące 1050 osobników, odnotowano w listopadzie 1985 roku [Bednorz, Kosiński 1996]. Jezioro do programu Państwowego Monitoringu Środowiska zostało zakwalifikowane w 2012 roku, czyli od samego początku istnienia Monitoringu Noclegowisk Gęsi [Wylegała, Ławicki, Smyk 2013]. Lednicki Park Krajobrazowy, którego oś stanowi jezioro Lednica, jest najstarszym parkiem krajobrazowym Wielkopolski. Został utworzony 26 maja 1988 roku na podstawie uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu. Znajduje się na obszarze czterech gmin: Łubowo, Kiszkowo, Kłęcko oraz Pobiedziska. Obecnie obowiązującym aktem prawnym organizującym pracę parku jest Uchwała Nr XXVI/457/12 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 24 września 2012 roku w sprawie utworzenia Lednickiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2012 r. poz. 4361).

Położenie parku wg podziału Polski na regiony fizyczno-geograficzne w układzie dziesiątym J. Kondrackiego [2013] przedstawia się następująco:

- Obszar – Europa Zachodnia (1-924),
- Podobszar – Pozaalpejska Europa Zachodnia (1-924.3),

- Prowincja – Niż Środkowoeuropejski (31),
- Podprowincja – Pojezierza Południowobałtyckie (315),
- Makroregion – Pojezierze Wielkopolskie (315.5),
- Mezoregion – Pojezierze Gnieźnieńskie (315.54),
- Mezoregion – Równina Wrzesińska (315.56).

Celem utworzenia parku było m.in. zachowanie krajobrazu kulturowego okolic jeziora Lednica [Chojnacka, Raszka 2007], które jest jednym z największych w regionie. Jezioro zajmuje powierzchnię 348 ha i rozciąga się na ponad 7 km. Ze względu na swoje polodowcowe pochodzenie posiada rynnowy kształt o zmiennej szerokości, która waha się od 100 do 1400 m. Charakteryzuje się też obecnością pięciu wysp. Największa z nich – Ostrów Lednicki, posiada powierzchnię około 8 ha (ryc. 1). Lednicki Park Krajobrazowy to obszar o charakterze rolniczym, z bardzo niewielkim udziałem lasów. Walory przyrodnicze parku skupione są głównie wokół jeziora Lednica, którego urozmaicona linia brzegowa, z szerokimi pasami szuwarów oraz lasami położonymi w północnej części parku, stanowi siedlisko wielu gatunków ptaków wodnych [Bednorz, Kosiński 1996].

Ryc. 1. Tabun gęsi nad Ostrowem Lednickim i częściowo zamarzniętym jeziorem – luty 2018. Fot. A. Kowalczyk

FIG. 1. A flock of geese at Ostrów Lednicki and on the partially frozen Lake Lednica – February 2018. Photo by A. Kowalczyk

Material i metody

Badania prowadzono w latach 2012-2021. Obejmowały one obserwacje gęsi na terenie całego Lednickiego Parku Krajobrazowego oraz jego okolic w promieniu kilkunastu kilometrów, tak by jak najlepiej rozpoznać miejsca żerowania ptaków nocujących na jeziorze. Początkowo wykorzystywano własne dane obserwatorów pozyskiwane w trakcie odczytów oznakowanych gęsi. Regularne liczenia gęsi rozpoczęto w 2012 roku w ramach monitoringu noclegowisk gęsi, z wykorzystaniem specjalnie dedykowanej temu programowi metodyki. Ptaki liczono podczas wylotu z noclegowiska przed wschodem słońca, obserwacji najczęściej dokonując ze wzniesienia znajdującego się przy drodze powiatowej, ok. 300 m na południe od Siemianowa. Liczenie monitoringowe prowadzono cztery razy w roku: zazwyczaj w drugi lub trzeci weekend listopada (liczenie jesienne), drugi weekend stycznia (liczenie zimowe) oraz w pierwszy i trzeci weekend marca (dwa liczenia wiosenne). Dane do niniejszej publikacji zbierano także poza wyznaczonymi terminami monitoringu podczas wizyt terenowych nastawionych na obserwację gęsi na jeziorze oraz okolicznych gruntach ornych i użytkach zielonych. Pozwoliło to na dokładniejsze określenie składu gatunkowego żerujących i odpoczywających stad.

Do momentu wprowadzenia w 2018 roku podziału gatunku gęsi zbożowej na dwa podgatunki: gęś tundrową *Anser serrirostris* i gęś zbożową *Anser fabalis*, wspomnianym taksonom nie poświęcano specjalnej uwagi. Stąd w badaniach nie uzyskano danych o występowaniu gęsi zbożowej. Brak rejestracji osobników tego gatunku także w okresie późniejszym jest najprawdopodobniej wynikiem przecenienia i zapewne wiąże się z dużym stopniem trudności prawidłowego oznaczania podgatunków gęsi zbożowej w warunkach terenowych [Krajewski 2018]. W zależności od panujących warunków atmosferycznych obserwacje nastawione na wyszukiwanie gęsi na terenie Lednickiego Parku Krajobrazowego prowadzono od 20 do 30 razy w danym roku.

W przedkładanej pracy, poza danymi z obserwacji własnych, wykorzystano informacje zebrane w trakcie badań terenowych prowadzonych przez pracowników Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego, a także dane przekazane przez innych obserwatorów ptaków.

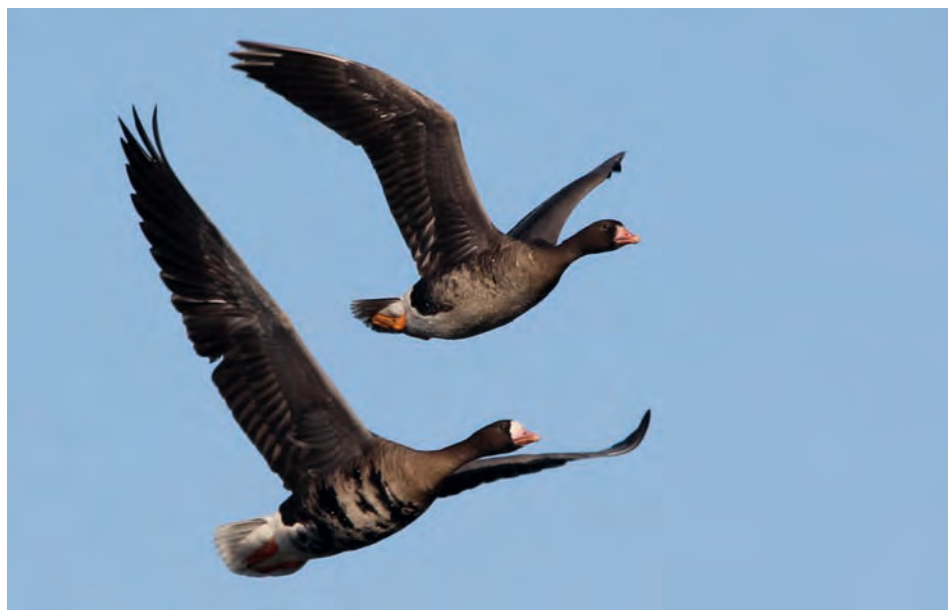
Wyniki

Największe skupiska mieszanych stad gęsi tundrowych (ryc. 2) i białoczelnych (ryc. 3) nocujących na jeziorze występują w czasie ich wiosennej migracji w marcu. W szczycie przelotu, podczas pierwszego wiosennego terminu liczenia w 2021 roku, na jeziorze nocowało ok. 22 000 ptaków. Wielkość ta jednak nie jest stała. Zależy od wielu różnych czynników, głównie pogodowych, w tym od stanu zlodzenia jeziora oraz warunków panujących na oddalonych o 7 km od jeziora Lednica Stawach

RYC. 2. Gęsi tundrowe na jeziorze Lednica. Fot. B. Krąkowski

FIG. 2. Tundra bean geese on Lake Lednica. Photo by B. Krąkowski

RYC. 3. Dorosła (u dołu) i młoda (u góry) gęś białoczarna. Fot. B. Krąkowski

FIG. 3. An adult (at the bottom) and a young (at the top) greater white-fronted goose. Photo by B. Krąkowski

Kiszkowskich. Wiosną 2013 i 2017 roku ptaki w ogóle nie nocowały na jeziorze Lednica.

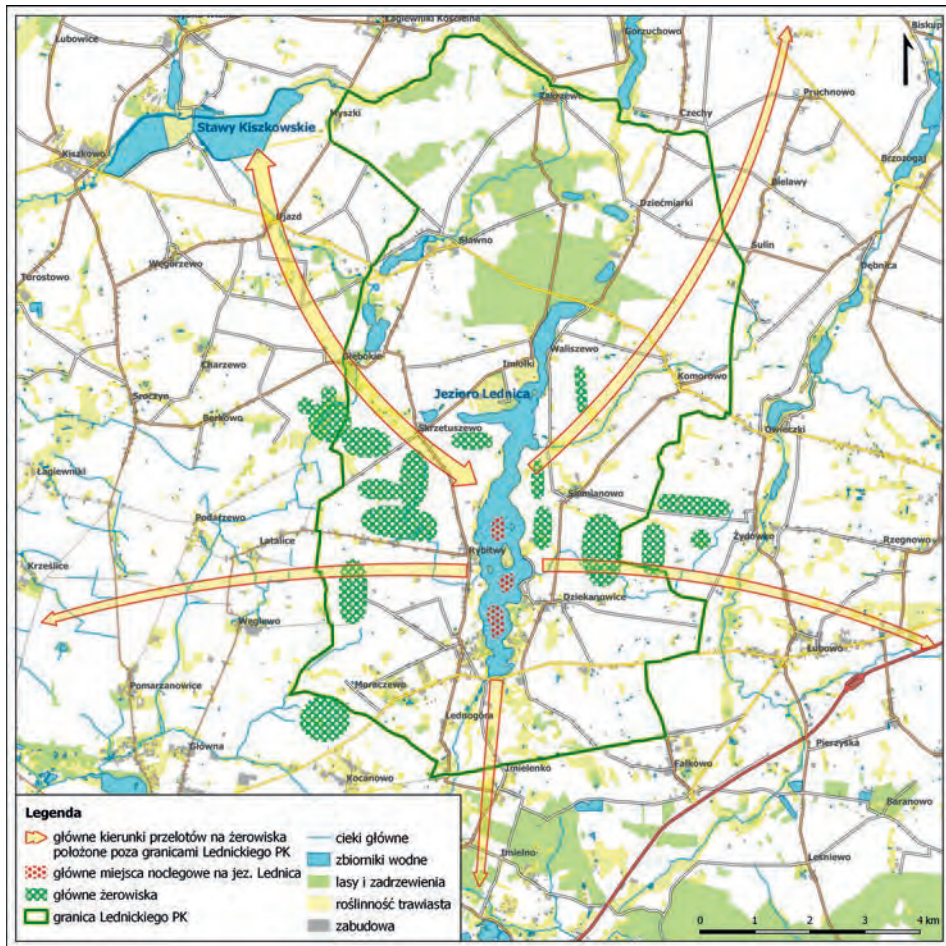
Największa koncentracja zimujących ptaków odnotowana została podczas styczniowej kontroli w 2021 roku i wyniosła 14 155 osobników. W poprzednich latach liczba ta oscylowała w granicach 5000-6000 sztuk. W czasie listopadowego liczenia w 2016 roku odnotowano największą koncentrację jesienną liczącą 9600 osobników. Gęsi białoczelne w okresach jesiennym i zimowym stanowiły ok. 5-10% liczby wszystkich ptaków. Odsetek ten wzrastał w trakcie wiosny i wynosił 30-40%.

Noclegowiska

Na jeziorze Lednica gęsi nocują głównie w trzech najszerszych miejscach akwenu (ryc. 4). Najczęściej wykorzystywane noclegowisko znajduje się po północnej stronie Ostrowa Lednickiego – przy Wyspie Mewiej; drugie – po południowej stronie Ostrowa. Trzecie usytuowane jest jeszcze dalej na południe, między południowym krańcem jeziora od strony Lednogóry a Wielkopolskim Parkiem Etnograficznym. Okazjonalnie gęsi wykorzystują także czwarte miejsce w rozszerzeniu jeziora, które znajduje się blisko zatok położonych blisko Pól Lednickich i Waliszewa. Zdarza się, że różne stada ptaków nocują w dwóch lub trzech miejscach jednocześnie.

Żerowiska

Żerujące gęsi można spotkać na wszystkich polach w obrębie Lednickiego Parku Krajobrazowego oraz jego okolicy. Najczęściej odwiedzane są grunty orne z wielkoobszarowymi plantacjami kukurydzy i rzepaku, pozbawione zadrzewień. Należą do nich pola między Siemianowem, Komorowem, Żydówkiem i Fałkowem, i dalej – w kierunku wschodnim – okolice Rzegnowa i Łubowa. Po zachodniej stronie jeziora ptaki najczęściej przebywają w okolicach Latalic, Podarzewa, Berkowa, Głębokiego, Skrzetuszewa i Rybitw. W kierunku południowym gęsi przemieszczają się znacznie dalej (ok. 18 km), aż do okolic Kostrzyna. Natomiast żerowiska położone w kierunku północno-wschodnim znajdują się w okolicach Dębnicy, Działynia i Pruchnowa (oddalonych od Ostrowa Lednickiego o 12 km). Miejsca te są również wykorzystywane przez ptaki nocujące na jeziorze Ziolo. Przelot w kierunku północno-zachodnim odbywa się z jeziora Lednica na stawy w okolicach Kiszkowa, i dalej na żerowiska w okolicach Raczkowa, Jabłkowa, Pomarzan, Kamieńca i Olekszyzna (na odległość 15 km). Łączna powierzchnia obszarów wykorzystywanych przez gęsi nocujące na jeziorze Lednica waha się w granicach 300 km² (ryc. 4).

RYC. 4. Miejsca koncentracji noclegowych gęsi na jeziorze Lednica, główne żerowiska na obszarze Lednickiego Parku Krajobrazowego oraz kierunki przelotów ptaków na żerowiska położone poza granicami parku. Oprac. A. Grześkowiak

FIG. 4. Roosting locations of the geese on Lake Lednica, the main feeding ground in the area of the Lednica Landscape Park and the directions of migrations to the feeding grounds located outside its boundaries. Ed. by A. Grześkowiak

Występowanie poszczególnych gatunków

Gęgawa *Anser anser*

Wraz ze wzrostem liczebności gęgawy w Polsce [Chodkiewicz et al. 2015] znaczenie jeziora Lednica dla tego gatunku stale rośnie (ryc. 5). Najwięcej ptaków przebywa na jego obszarze w okresie jesiennym (październik-listopad), kiedy odnotowywane są stada liczące 600-750 osobników. Wielkość stad wydaje się

Ryc. 5. Gęgawa z pisklętami na terenie Lednickiego Parku Krajobrazowego – kwiecień 2018. Fot. B. Krakowski

FIG. 5. A greylag goose with goslings in Lednica Landscape Park – April 2018. Photo by B. Krakowski

w tym okresie dość stabilna. Zwłaszcza w ostatnich trzech latach nie obserwowano istotnych zmian. Inaczej jest w przypadku liczby ptaków zimujących, w grudniu i styczniu. W tym okresie liczba obecnych ptaków na jeziorze w ostatnich latach wyraźnie rośnie. W styczniu 2021 roku na jeziorze Lednica zimowało około 130 gęgaw, podczas gdy w 2020 roku zaobserwowano aż 750 osobników. Mniejsze zimowe noclegowisko gęsi od około 2015 roku obserwowane jest również przy granicy Lednickiego Parku Krajobrazowego, na Jeziorze Gorzuchowskim. Odnotowywano tam stada gęgaw liczące do 400 osobników. Wskazaną tendencję wzrostu liczby zimujących ptaków, oprócz wymienionych wyników badań i obserwacji, potwierdzają także dane pochodzące z odczytów obroży gęgaw widzianych w okolicach Kiszkowa [Krakowski: dane niepublikowane].

Z wszystkich powyższych względów gęgawę można obecnie uznać za ptaka regularnie zimującego w Polsce, a ściślej – za gatunek ptaka, który zaprzestaje migrować z siedlisk lęgowych na zimowiska. Jeszcze w latach 70. ubiegłego wieku gęgawy z Polski latały na zimowiska w basenie Morza Śródziemnego, do Algierii, Tunezji i Hiszpanii [Witkowski 1991]. Obecnie liczba pozostających w Polsce ptaków w okresie zimowym systematycznie rośnie. Na przełomie grudnia i stycznia 2018/2019 sięgała ona nawet 89% (N=208).

Wiosną na jeziorze pozostają praktycznie tylko ptaki lęgowe. Większe grupy gęgaw, liczące ok. 70 osobników, widywane są do pierwszej połowy maja, kiedy to ptaki niełęgowe i te, które straciły lęgi, podejmują migrację na pierzowiska.

Rzadkie gatunki gęsi z rodzaju *Anser* i *Branta*

Gęś mała *Anser erythropus*

Jednego osobnika tego gatunku, oznakowanego kolorową obrozą (BLACK A25), pochodzącego z norweskiego projektu reintrodukcji gatunku, obserwowano w stadzie gęsi tundrowych i białoczelnych nocujących na jeziorze Lednica w dniach 11, 12, 13 i 19 lutego 2017 roku.

Gęś krótkodzioba *Anser brachyrhynchus* (n/n)

Gatunek obecnie regularnie obserwowany w większych stadach gęsi tundrowych i białoczelnych. Od 2018 roku można go zaobserwować w prawie każdym stadzie liczącym powyżej 2000 osobników. Obecność ptaków obserwowano od jesieni do wiosny, przy czym większość obserwacji poczyniono w marcu i kwietniu. Największą liczbę ptaków odnotowano 21 marca 2015 roku – łącznie 6 osobników w dwóch stadach. Dwa pojedyncze osobniki znajdowały się na wodzie, blisko Wyspy Mewiej; parę pozostałych oraz dwa inne pojedyncze ptaki widziano na polu między Dziekanowicami i Siemianowem. Największe stado liczące pięć osobników zaobserwowano 6 lutego 2020 roku w Rybitwach. Na podstawie upierzenia można sądzić, że była to grupa rodzinna, złożona z pary osobników dorosłych oraz ptaków młodocianych, w drugim kalendarzowym roku życia.

Gęś tybetańska *Anser indicus* x *Anser* ssp.

W dniu 9 lutego 2014 roku podczas porannego wylotu obserwowano jednego osobnika, którego zaklasyfikowano jako hybrydę gęsi tybetańskiej *Anser indicus* i śnieżycy dużej odmiany ciemnej *Anser caerulescens* lub innego gatunku z rodzaju *Anser*.

Bernikla białolica *Branta leucopsis*

Najliczniej spotykanym w czasie obserwacji gatunkiem z rodzaju *Branta* była bernikla białolica (ryc. 6). Osobniki tego gatunku w ciągu ostatnich dziewięciu lat widziano na terenie parku i najbliższej okolicy zarówno w okresach migracji, jak i zimowania. Najwięcej obserwacji odnotowano podczas wiosennej migracji, w lutym i w marcu. Wzrost liczby obserwacji bernikli białolicy jest proporcjonalny do wzrostu jego liczebności w skali regionu [Wylegała, Krąkowski 2015]. Największe stado, widziane 13 marca 2021 roku na polach pomiędzy Siemianowem i Komorowem, liczyło co najmniej 40 osobników. W związku ze wzrostem liczebności tego gatunku na lęgowiskach położonych w basenie Morza Bałtyckiego należy się spodziewać, że również na terenie Lednickiego Parku Krajobrazowego liczba obserwowanych bernikli białolicych będzie rosnąć [Wardecki et al. 2021].

Ryc. 6. Bernikla białolica na terenie Lednickiego Parku Krajobrazowego – marzec 2017. Fot. B. Krąkowski

FIG. 6. A barnacle goose in Lednica Landscape Park – March 2017. Photo by B. Krąkowski

Hybryda bernikli białolicej i gęsi z rodzaju *Anser*

Podczas liczenia ptaków opuszczających noclegowisko 16 stycznia 2016 roku na terenie Lednickiego Parku Krajobrazowego stwierdzono osobnika, który był najprawdopodobniej mieszańcem bernikli białolicej *Branta leucopsis* i gęsi białoczelnej *Anser albifrons*.

Bernikla kanadyjska *Branta canadensis*

Jedyna obserwacja gęsi tego gatunku pochodzi z 13 lutego 2021 roku, kiedy pojedynczego osobnika bernikli kanadyjskiej odnotowano w stadzie gęsi tundrowych i białoczelnych na terenie Dziekanowic¹.

Bernikla obroźna *Branta bernicla*

Jednego osobnika tego gatunku obserwowano w mieszanym stadzie gęsi w Rybitwach 3 listopada 2019 roku² (ryc. 7).

¹ Obserwacja: M. Białek.

² Obserwacja: A. Lorecki, M. Gierszewski.

Ryc. 7. Bernikla obrożna zaobserwowana w Rybitwach – listopad 2019. Fot. A. Loręcki

FIG. 7. A brent geese observed in Rybitwy, Łubowo commune – November 2019. Photo by A. Loręcki

Bernikla rdzawoszyja *Branta ruficollis*

Bernikla rdzawoszyja na terenie Lednickiego Parku Krajobrazowego widziana była zaledwie sześciokrotnie. Parę młodocianych ptaków zaobserwowano na jeziorze Lednica w dniu 11 stycznia 2014 roku. Prawdopodobnie tego samego młodego ptaka widziano ponownie na jeziorze i polach w okolicy Skrzetuszewa w dniach 1 i 9 lutego 2014 roku. Ponadto obserwacji jednego osobnika bernikli rdzawoszyjej dokonano 5 listopada 2019 roku na jeziorze Lednica, a dwa osobniki widziano w dniu 25 stycznia 2020 roku w Dziekanowicach³ (ryc. 8). Jeden egzemplarz widziany był 6 marca 2021 roku na jeziorze Lednica.

³ Obserwacja: A. Loręcki, M. Gierszewski.

RYC. 8. Bernikla rdzawoszyja widziana w Dziekanowicach – styczeń 2020. Fot. A. Loręcki

FIG. 8. A red-breasted goose in Dziekanowice, Łubowo commune – January 2020. Photo by A. Loręcki

Dyskusja

W latach 2000-2021 w Polsce stwierdzono 106 noclegowisk gęsi grupujących co najmniej 1000 osobników. Zdecydowana większość z nich (83%) znajdowała się w zachodniej części kraju, przede wszystkim w Wielkopolsce (35 noclegowisk) [Ławicki et al. 2012]. Obecnie jezioro Lednica jest jednym z większych noclegowisk w regionie, a obserwowane na nim koncentracje rzędu 22 000 ptaków pozwalają klasyfikować je w pierwszej dziesiątce najbardziej znaczących (ryc. 9). Najbliżej względem niego położone noclegowiska znajdują się na stawach w okolicach Kiszkowa (8,5 km) i jeziorze Ziolo (26 km). Efemerycznie gęsi wykorzystują także dwa noclegowiska położone na południe i południowy zachód od jeziora Lednica, na jeziorze Góra (13 km) i stawach w Iwnie (15 km), a od kilku lat również noclegowiska na jeziorze Biezdruchowo w Pobiedziskach (8 km) oraz w żwirowni w Gołuniu (9 km)⁴.

Na liczebność ptaków nocujących na jeziorze Lednica duży wpływ wywiera niewielka odległość noclegowiska znajdującego się na Stawach Kiszkowskich. Ptaki wykorzystują oba noclegowiska zamiennie, na co wskazują obserwacje okazów znakowanych kolorowymi obrożami. Na noclegowisku w Kiszkwie wiosną odno-

⁴ Informacja: B. Krakowski – dane nieopublikowane.

towywane są koncentracje rzędu 30 000-40 000, a rekordowo nawet 85 000 osobników (marzec 2011 roku)⁵. Obserwacje gęsi tundrowych w okresie letnim dotyczą prawdopodobnie ptaków osłabionych (postrzelonych?), które nie podjęły migracji wiosennej na łęgowską. Nie jest to odosobniony przypadek. Podobne zachowanie można obserwować na pobliskich Stawach Kiszowskich, gdzie niewielkie skupiska gęsi tundrowych – liczące od 1 do 4 osobników – regularnie pozostają na lato i okres pierzenia⁶.

Migracja jesienna jest mocno rozciągnięta w czasie, a w ostatnich latach częściowo pokrywa się z okresem zimowania. W związku z powyższym trudno jest określić, czy dane ptaki jeszcze migrują, czy już raczej zimują. Na podstawie obserwacji osobników znakowanych za pomocą kolorowych obroży wiadomo, że część ptaków w trakcie przelotu pokonuje bardzo duże odległości i jeszcze jesienią lub zimą wraca do Polski z Niemiec lub nawet Holandii⁷. Jest to uzależnione głównie od surowości zimy i stopnia zlodzenia zbiorników wodnych służących ptakom jako noclegowiska oraz ilości śniegu ograniczającego dostępność pokarmu (ściernisk kukurydzy i plantacji rzepaku). Największe jesienne koncentracje gęsi występują w listopadzie, kiedy obserwowane są stada liczące 2000-3000 osobników. Znacznie rośnie ilość gęsi przebywających na jeziorze Lednica w grudniu i styczniu. Koncentracje zimowe liczą nawet 8000 ptaków. Liczba ta podlega jednak silnym fluktuacjom nawet w ciągu kilku dni. W surowsze zimy, kiedy jezioro zamarza całkowicie, ptaki opuszczają akwen, choć zdarza się, że część z nich pozostaje i nocuje na lodzie. Dzieje się tak najczęściej wówczas, gdy przy ujemnej temperaturze nie występuje pokrywa śnieżna, uniemożliwiająca ptakom żerowanie.

Drugim najbliższym położonym noclegowiskiem jest Jezioro Ziolo, oddalone od jeziora Lednica o 26 km w kierunku północno-wschodnim. Ptaki z obu tych noclegowisk wspólnie wykorzystują żerowiska na terenie gminy Kłęcko w okolicach Działynia.

Jezioro Lednica jako noclegowisko, a Lednicki Park Krajobrazowy jako obszar żerowania stanowią ważne miejsce dla gęsi w czasie migracji i zimowania. Teren parku ptaki wykorzystują od jesieni do późnej wiosny (październik-kwiecień), kiedy regularnie spotyka się stada liczące powyżej 1000 osobników. Trasy przelotu między noclegowiskiem na jeziorze Lednica a żerowiskami w obrębie Lednickiego Parku Krajobrazowego są dobrze poznane. Gęsi regularnie przelatują nad parkiem rano i wieczorem, podczas wylotu i zlotu na noclegowisko, a także często w trakcie dnia, gdy zmieniają żerowiska lub wracają na jezioro w celu zaspokojenia pragnienia.

⁵ Informacja: B. Krąkowski – dane nieopublikowane.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże.

Ryc. 9. Tabun gęsi nad polami na terenie Lednickiego Parku Krajobrazowego. Fot. B. Krakowski
Fig. 9. A flock of geese over the fields in Lednica Landscape Park. Photo by B. Krakowski

Wraz ze wzrostem liczebności gęsi należy się spodziewać, że również w Lednickim Parku Krajobrazowym liczba ptaków będzie rosła, a znaczenie jeziora Lednica dla tej grupy ptaków będzie coraz większe.

Podziękowania

Autorzy dziękują Kornelii Kniole i Arturowi Grześkowiakowi, pracownikom Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego, za wkład w przygotowanie tekstu i opracowanie mapy. Podziękowania składamy również Paulinie Subocz-Białek za uwagi dotyczące tekstu oraz Adamowi Loręckiemu za przekazane dane i fotografie.

Bibliografia

Literatura

- BEDNORZ J., KOSIŃSKI Z.
1996 *Awifauna Lednickiego Parku Krajobrazowego*, „Studia Lednickie”, t. 4, s. 59-77, Dziekanowice.
- CHODKIEWICZ T., KUCZYŃSKI L., SIKORA A., CHYLARECKI P., NEUBAUER G., ŁAWICKI Ł., STAWARCZYK T.
2015 *Ocena liczebności populacji ptaków lęgowych w Polsce w latach 2008–2012*, „Ornis Polonica”, t. 56, s. 149-189, Poznań.
- CHOIŃSKI A.
1992 *Katalog jezior Polski, cz. 3, Pojezierze Wielkopolsko-Kujawskie i jeziora na południe od linii zasięgu zlodowacenia bałtyckiego*, Poznań.
- CHOJNACKA M., RASZKA B.
2007 *Lednicki Park Krajobrazowy*, Wielkopolska Biblioteka Krajoznawcza, t. 36, Poznań.
- KONDRACKI J.
2013 *Geografia regionalna Polski*, Warszawa.
- KRAJEWSKI Ł.
2018 *Rozpoznawanie gęsi zbożowej i tundrowej*, online: https://www.ornitho.pl/index.php?m_id=1164&mp_item_per_page=10&mp_current_page=3 [dostęp: 04.10.2021].
- RUBACHA S., JANISZEWSKI T.
2012 *Rozmieszczenie, charakterystyka i status ochronny noclegowisk gęsi w Polsce*, „Ornis Polonica”, t. 53, s. 23-38, Poznań.
- WARDECKI Ł., CHODKIEWICZ T., BEUCH S., SMYK B., SIKORA A., NEUBAUER., MEISSNER W., MARCHOWSKI D., WYLEGAŁA P., CHYLARECKI P.
2021 *Monitoring Ptaków Polski w latach 2018–2021*, „Biuletyn Monitoringu Przyrody”, t. 22, Warszawa.
- WITKOWSKI J.
1991 *Wstępne wyniki znakowania obrożami gęgaw Anser anser w dolinie Baryczy w latach 1988–1989*, „Ptaki Śląska”, t. 8, s. 18-25, Wrocław.
- WYLEGAŁA P., KRAKOWSKI B.
2010 *Liczebność i rozmieszczenie gęsi w czasie wędrówki i zimowania w Wielkopolsce w latach 2000–2009*, „Ornis Polonica”, t. 51, s. 107-116, Poznań.
- WYLEGAŁA P., KRAKOWSKI B.
2015 *Gęgawa Anser anser w Wielkopolsce – stan aktualny i zmiany liczebności*, „Ptaki Wielkopolski”, t. 4, s. 17-27, Poznań.
- WYLEGAŁA P., KRAKOWSKI B.
2015 *Występowanie bernikli białolicyj Branta leucopsis w Wielkopolsce w latach 1997-2015*, „Ptaki Wielkopolski”, t. 4, s. 65-83, Poznań.

WYLEGAŁA P., ŁAWICKI Ł., SMYK B.

2014 *Monitoring ptaków, w tym monitoring obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, Faza IV, lata 2012-2015, Sprawozdanie Monitoringu Ptaków Polski*, Warszawa.

Akty prawne

Uchwała Nr XXVI/457/12 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 24 września 2012 r. w sprawie utworzenia Lednickiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2012 r. poz. 4361).

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021 r. poz. 1098).

The importance of Lednica Landscape Park for migrating and wintering geese

S u m m a r y

The monitoring of the number of Anserinae geese on Lake Lednica (348 ha) and in the agroecosis of Lednica Landscape Park (Wielkopolska Voivodeship) in the years 2012-2021 revealed that this area is one of the most important places where wild species of geese concentrate during the non-breeding season in western Poland. This place has been used for many years by tundra bean geese *Anser serrirostris* (after the division of the bean geese species into two subspecies in 2018: a tundra bean goose *Anser serrirostris* and a bean goose *Anser fabalis*) and by greater white-fronted geese *Anser albifrons* during migration and wintering. For the birds, the lake is mainly a roosting place, but also a resting place. The greatest concentrations of the mentioned species can be observed in March, when the number of the roosting geese reaches even 18,000 specimens. Winter concentrations may reach even 7,000 specimens depending on the severity of the winter. Autumn passage is poorly marked and connects with the wintering period. Lake Lednica and the Lednica Landscape Park become an important concentration place for the greylag geese *Anser anser*, which regularly increase their numbers not only in Wielkopolska but also all over Poland. The maximum concentration of this species noticed at the turn of October and November numbered up to 750 specimens.

In the recent milder winters, the number of greylag geese increased in the period from December till January, when even 750 specimens were wintering on the lake. Pink-footed geese *Anser brachyrhynchus*, bean geese *Anser fabalis* and barnacle geese *Branta leucopsis* regularly appear in the mixed flocks of tundra bean geese and greater white-fronted geese. Barnacle geese *Branta leucopsis*, in the period of the spring migration, have been a constant element of the transient avifauna of the described area for 3-4 years. A red-breasted goose *Branta ruficollis* has been noticed six times so far. Moreover, the presence of the following crossbreeds has been noticed: a barnacle goose *Branta leucopsis* with the goose from the *Anser* type (probably a greater white-fronted goose), a bar-headed goose *Anser indicus* probably with a snow goose *Anser caeurulescens*, as well as a Canada goose *Branta canadensis* and a lesser white-fronted goose *Anser erythropus* (a specimen marked with a colourful collar, which comes from the Norwegian project devoted to the reintroduction of this endangered species). Lake Lednica is one of the more important roosting places for migrating and wintering geese in the region.

Translated by Marta Koszko

otrzymano (received): 16.06.2021; zrecenzowano (revised): 11.08.2021; zaakceptowano (accepted): 06.12.2021

mgr inż. Bartosz Krąkowski
ul. gen. T. Kutrzeby 2/48
62-010 Pobiedziska
e-mail: krakowskibartosz@wp.pl

 <https://orcid.org/0000-0003-1106-8361>

mgr inż. Michał Białek
Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego
ul. Piekary 17
61-823 Poznań
e-mail: michal.bialek@zpkww.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-7275-0220>